

bugada i safareig al Segrià

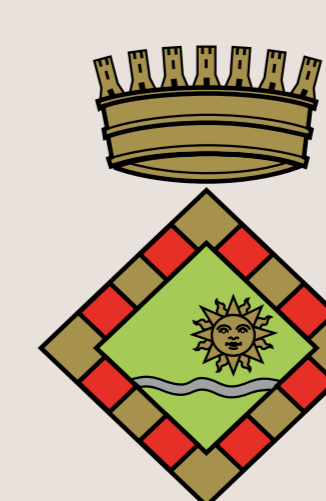
*La bugada és molt més
que rentar la roba*

Històricament, fer la bugada ha estat una feina feixuga que ha recaigut sobretot en les **dones**, com una activitat més de l'esfera domèstica que la societat els havia atorgat tradicionalment i que molt sovint s'havia de fer en condicions d'extrema duresa i intens **esforç** físic. Hi ha tot un procés de tècniques de rentat segons els tipus de teixit, fabricació de sabó i cura de la roba que requereixen força i uns **coneixements tecnificats, químics o pràctics** que no corresponen amb el reconeixement social que tradicionalment se'ls ha atorgat.

Tant els **safareigs** urbans coberts, com els petits rentadors adaptats als **canals**, les **séquies** o el **mateix riu**, aquestes petites infraestructures públiques són **un món oblidat que pràcticament ha desaparegut** amb el progrés implacable de la industrialització. Hi va haver un temps, però, que van significar una reclamació i un pas endavant en la qualitat social i urbana dels pobles. L'ús d'aquests espais havia anat associat a una **gestió** dels recursos propis i de proximitat; ara hem perdut completament la noció del cost que implicaven i comencem a pagar el preu de la comoditat.

*El safareig,
un avenc urbà
oblidat*

Joves amb cànirs anant a buscar aigua a la font. Almacelles, anys quaranta. Imatge del llibre *Almacelles*, viàgrafica (1995).
Aigua d'arribada a Almacelles, mostra recollida a l'entorn d'Almacelles de la Diputació de Tarragona (2007).

Consell Comarcal
del Segrià

**SIAD
SEGRIÀ**

SERVEI D'INFORMACIÓ
I ATENCIÓ A LES DONES

**Al
Segrià,
iguals**

fer bugada

La industrialització dels anys seixanta a casa nostra va trencar amb una activitat ancestral vinculada a les diferents tècniques i pràctiques per rentar roba. No es tracta d'una activitat senzilla; fer bugada aglutina molts aspectes que condicionen l'èxit de la feina i és una tasca físicament dura. La temperatura, els materials, el temps, els processos, són factors que hi influeixen i avesen les persones que fan aquesta feina al treball feixuc.

Una bugadera renta la roba utilitzant una de les piques de pedra.
Foto: Museu d'Ètnologia i Museu Patrimoni de la Granja d'Escarp de Rosa Virellat Miró (2021).

Coneixements avançats

Els coneixements i les pràctiques avançades que executaven les bugaderes del Segrià i d'arreu eren molt diversos. Hi ha tot un procés de tècniques de rentat, segons els tipus de teixit, el rentat de la llana dels matalassos, la tècnica de dur al cap els càntirs plens d'aigua (conservada fins als anys noranta a la Granja d'Escarp), la fabricació casolana del sabó i moltes etapes en la cura de la roba —deixar estovar la roba, ensabonar, picar, refregar, esbandir, escórrer, estendre sobre matolls, plegar, sargir, planxar, etc.— que es van desdibuixant amb el pas del temps i que mereixen que les preservem en la memòria col·lectiva.

Teresa Guàrdia
(Alguairó)

Testimoni recollit i adaptat de Teresa Guàrdia, nascuda l'any 1954. Descriu les vivències pròpies i records de la seva mare.

Totes els testimonis recollits i adaptats en aquesta exposició oral i gràfica formen part de l'Informe social i tant de conservació dels espais col·lectius on es rentava la roba i la seva memòria oral i la comarca del Segrià Patrimoni de la Bugada, de Rosa Virellat Miró (2021).

Detall d'un perol durant el procés de fabricació del sabó.
Imatge recollida a l'Espai Patrimoni de la Granja de Rosa Virellat Miró (2021).

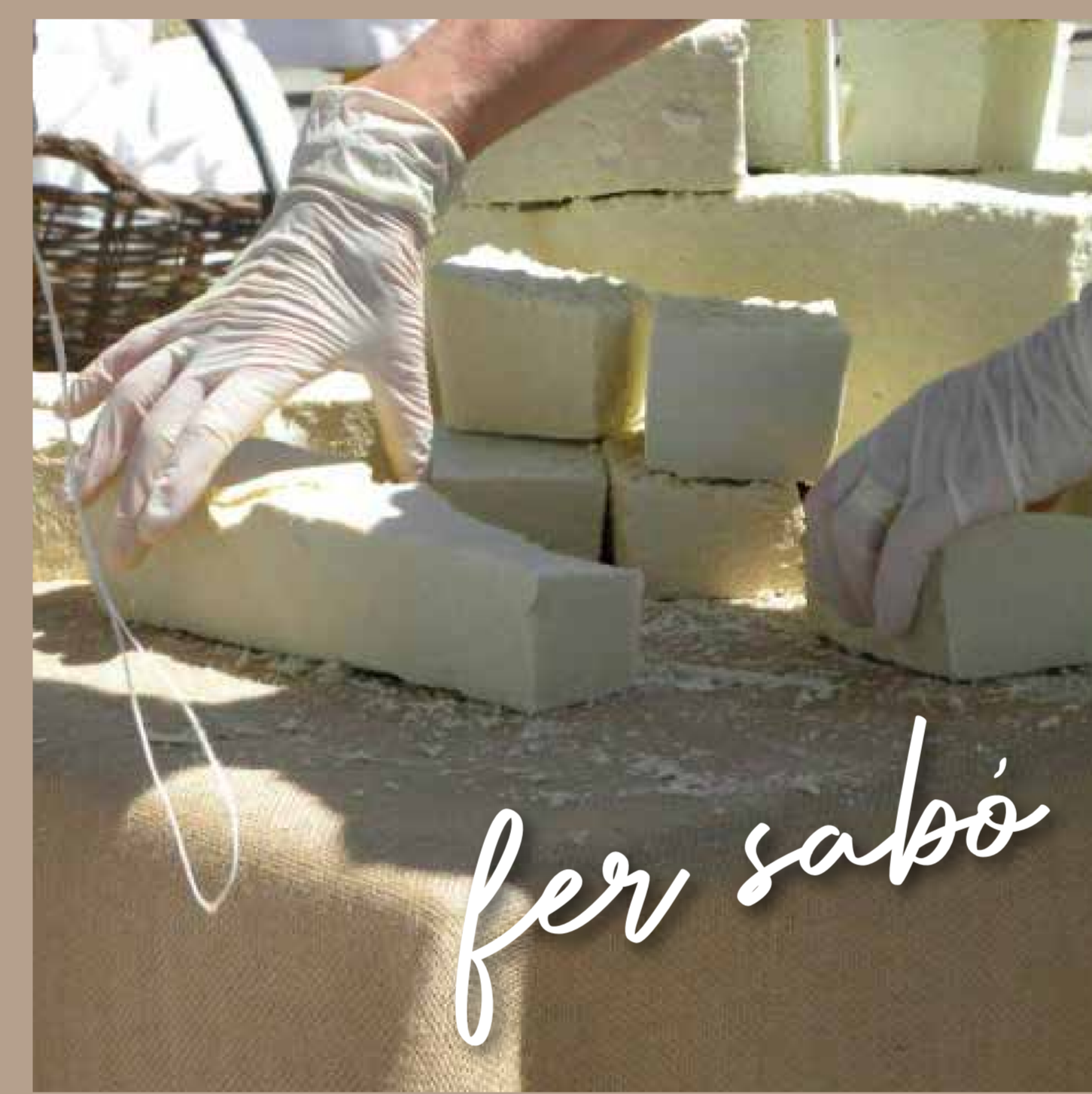
Fer sabó _ Coneixements químics aplicats. El sabó és el resultat de la reacció química entre un àlcali (hidròxid de sodi o de potassi) i un àcid gras. El sabó és soluble en aigua i, per les seues propietats detergents, serveix comunament per a rentar o netejar.

Mario Urrea
(Torrebeses)

Mario Urrea recull el testimoni de la tradició duta a terme al seu poble, Torrebeses.

Preparant les pastilles de sabó un cop ja ha acabat el procés de maduració.
Imatge recollida a l'Espai Patrimoni de la Granja de Rosa Virellat Miró (2021).

fer sabó

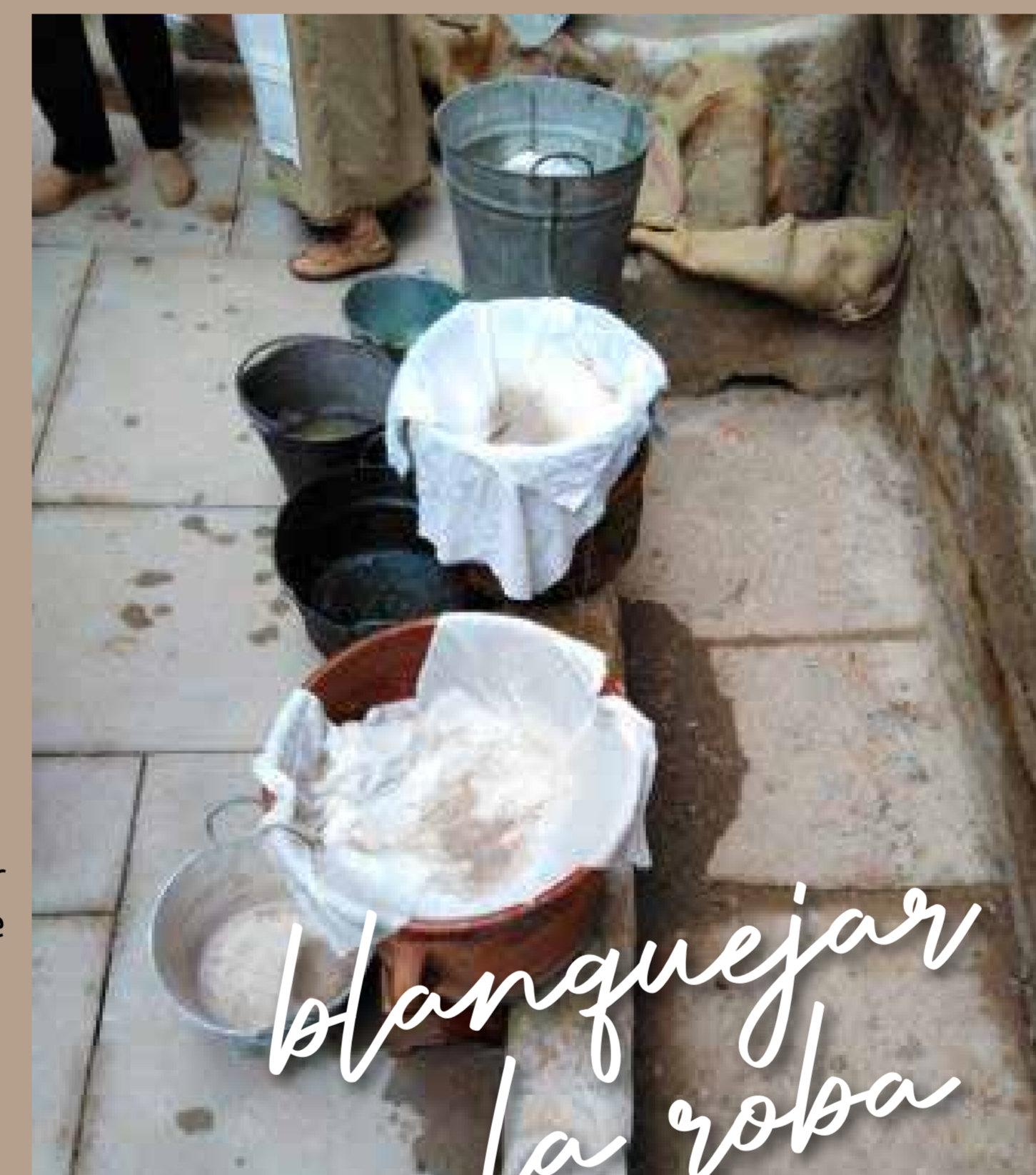
Blanquejar _ Sèrie d'operacions que tenen per objecte netejar i blanquejar la roba escalfant-la amb lleixiu. Un lleixiu és un producte químic que treu el color o blanqueja, sovint per la via de l'oxidació. Molts lleixius tenen una forta acció bactericida i es fan servir per desinfectar i esterilitzar.

Ramon Costafreda i Ramona del Xalet
'Ramona del Xalet'
(Artesa de Lleida)

Testimoni de Ramona del Xalet a partir del treball de Ramon Costafreda sobre la tècnica per blanquejar la roba.

Atuella a punt per blanquejar la roba.
Imatge recollida a l'Espai Patrimoni de la Granja de Rosa Virellat Miró (2021).

blanquejar la roba

Coneixement del medi

Els coneixements d'abans abraçaven molts àmbits diferents. En el cas que ens ocupa, el coneixement de les plantes i el seu tractament també eren clau per fer la feina i la gent dominava aquesta informació. Saber on creixien les plantes, així com les seves propietats, usos i derivats, era fonamental, fins al punt que resultava important conèixer les **cenres vegetals** i plantes concretes com la **parrella**.

La cendra _ Residu pulverulent d'una combustió format per les partícules minerals no volàtils presents en el combustible. Són els components que no es consideren orgànics o aigua i consisteixen bàsicament en sals minerals com carbonats alcalins, carbonats i sulfats de calci i de magnesi, sílice, silicats d'alumini i òxids de metall com òxids de ferro i de manganès.

La Parrella _ En aquest cas, la cendra de la parrella / barrella o **Salsola: Amaranthaceae Salsoloideae** era la preferida per fer la bugada perquè de la incineració d'aquestes plantes se n'obtenia una cendra molt rica en carbonat alcalí, sòdic o potàssic.

Adolf Costafreda
(Artesa de Lleida)

La parrella o l'aprofitament del terme

Rosalló, primer quart del segle XX. Rentador a la plaça Nova al marge de la plaça del Carró.
Foto: Museu d'Ètnologia i Museu Patrimoni de la Granja de Rosa Virellat Miró (2021).

La convivència quotidiana

Anar als rentadors, fer bugada, estovar o estendre han estat algunes de les feines que s'han realitzat en indrets molt concrets del poble que es van convertir en llocs de trobada, i també en espais de llibertat, d'alegries i tristeses, de festejos i transgressions. Uns espais eminentment de dones, als quals els homes s'acostaven poc, tot i que hi passaven pel costat i acompanyaven les dones per carregar la roba i els estris. La canalla hi anava amb les mares i àvies, i les nenes ajudaven les mares i els nens jugaven amb l'aigua.

Isabel Jové Serós

Recull del testimoni de la historiadora Isabel Jové de Serós, la qual té una col·lecció a les golfes on recull objectes antics (tupins, olles, pupitres, nines, arnes...). Ha escrit juntament amb Carme Romia el llibre Serós. Història, paratges i formes de vida d'un poble, 2007.

Fotografia d'una jove Isabel Jové de Serós. Cedita per Isabel Jové. Imatge recollida a l'entorn Patrimonial de la Bugada de Rosa Vendrell Miró (2021).

Fotografia de les dones de Serós anant a buscar aigua a la font. Imatge recollida a l'entorn Patrimonial de la Bugada de Rosa Vendrell Miró (2021).

Maria Bosch Piñol Puigverd de Lleida

Testimoni de Maria Bosch Piñol, de Puigverd, recollit per Laura Batlle i Argilés.

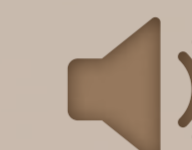
Recollint aigua en una bassa. Autor desconegut. Arxius fotogràfic de l'Institut d'Estudis Serroens de la Diputació de Lleida.

Malgrat la feina, es respirava bon ambient i companyonia entre les treballadores. Arxius fotogràfic de l'Institut d'Estudis Serroens de la Diputació de Lleida.

Cinta García Marselles Alcanó

Testimoni de Cinta García Marselles, d'Alcanó, nascuda el 25-7-1928.

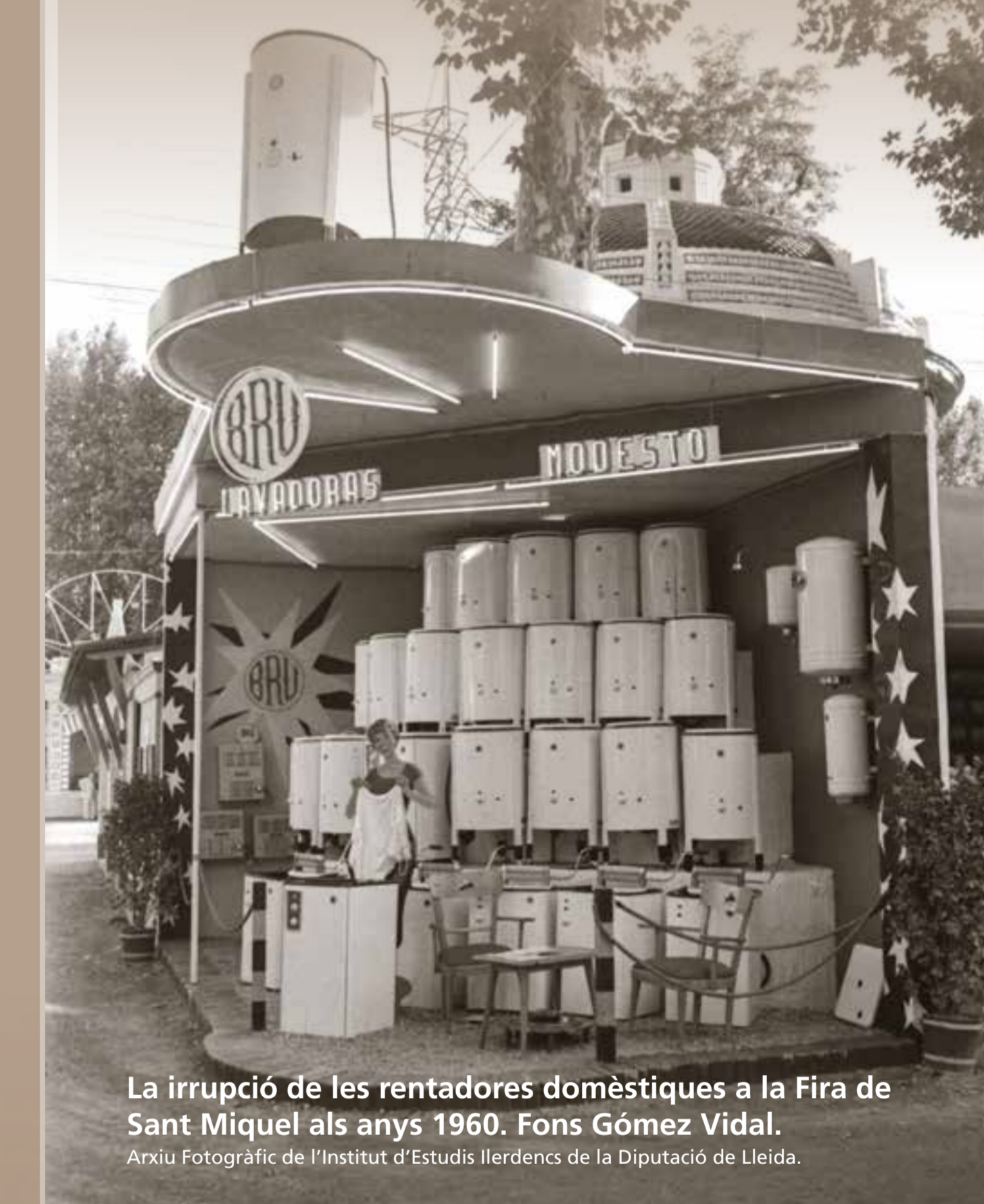
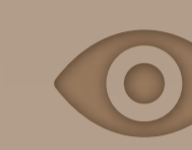
Fotografia de M^o Lourdes Xirrnacs i Mercè Jané Vidal de Torrebesses que il·lustra els records de Maria Bosch i Cinta García. Arxius fotogràfic de Torrebesses. Imatge recollida a l'entorn Patrimonial de la Bugada de Rosa Vendrell Miró (2021).

La conciliació familiar era una realitat diària. Arxius fotogràfic de l'Institut d'Estudis Serroens de la Diputació de Lleida.

Per saber-ne més:

«Indústries del rentar», un magnífic article publicat a la revista Eix, de Montse Armengol, Rosa Serra (historiadors) i Raquel Castellà (conservadora), sobre l'evolució industrial del rentar: <https://eix.mnactec.cat/industries-del-rentar/>

La irrupció de les rentadores domèstiques a la Fira de Sant Miquel als anys 1960. Fons Gómez Vidal. Arxius fotogràfic de l'entorn Patrimonial de la Diputació de Lleida.

Una il·lustrativa foto que ens mostra la segmentació de la feina. 1946. Fons Gómez Vidal. Arxius fotogràfic de l'entorn Patrimonial de la Diputació de Lleida.

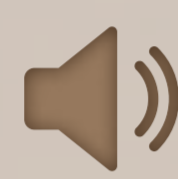
La duresa rutinària

Rentar la roba sempre ha estat una feina dura, per les condicions atmosfèriques, el pes i l'esforç físic, la temperatura de l'aigua, el deteriorament de les mans i les posicions del cos, i la distància als punts de rentat.

Algunes poblacions excepcionalment havien gaudit d'aigües termals, com ara Dorres, a la Cerdanya, on es podia rentar amb aigua calenta, però malauradament no va ser mai el cas del Segrià, on l'aigua sempre va ser freda i a l'hivern s'havia de trencar el gel. A part del fred, hi havia altres problemes, com ara el fang dels rierols quan havia plogut massa o el mal temps, per esmentar alguns exemples.

Manuela Castellnou Teixidó
Serós

Testimoni de Manuela Castellnou Teixidó de Serós.

Manuela Castellnou Teixidó.
Arxius Municipals de Serós, imatge recollida a l'Arxius Patrimoni de la Bugada de Rosa Ventolrà Miró (2021).

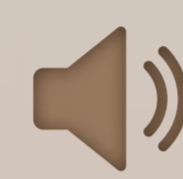

Una vista del rentador dels Magraners amb la Seu Vella al fons. Resalta el blanc de la neu a mig desfer.

Font: Institut d'Estudis Històrics de la Diputació de Lleida.

Montserrat Casamajó
La Portella

Testimoni recollit per Carme Domingo, filla de Montserrat Casamajó.

Aquest rentador de Torrebesses il·lustra l'ambient extrem que les bugades es podien trobar durant un període llarg de dies en què la feina s'havia de fer.

Arxius de l'Ajuntament de Torrebesses, imatge recollida a l'Arxius Patrimoni de la Bugada de Rosa Ventolrà Miró (2021).

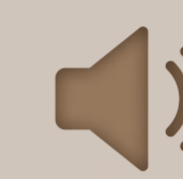

Imatge on destaca l'aigua ensabonada cobrint bona part del safareig dels Magraners.

Font: Centre d'Estudis Històrics de la Diputació de Lleida.

Rosalía Piqué Gilart
Torrefarrera

Recull fet per Rosalía Piqué Gilart d'alguns dels aspectes més singulars del patrimoni de la bugada a Torrefarrera.

Recollint aigua a la bassa de dalt de Torrebesses.

Font: Arxius Municipals de l'Ajuntament de Torrebesses, imatge recollida a l'Arxius Patrimoni de la Bugada de Rosa Ventolrà Miró (2021).

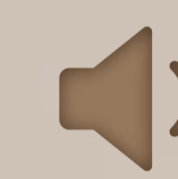

Escena al peu del Pont Vell de Lleida on es mostra un conjunt de dones rentant agenollades al riu entre els còdols.

Font: Fotografia de Francesc Altimir, Arxius Patrimoni de la Diputació de Lleida.

Pepita Peiró
Montoliu de Lleida

Recull del testimoni de Pepita Peiró, de 86 anys, veïna de Montoliu de Lleida.

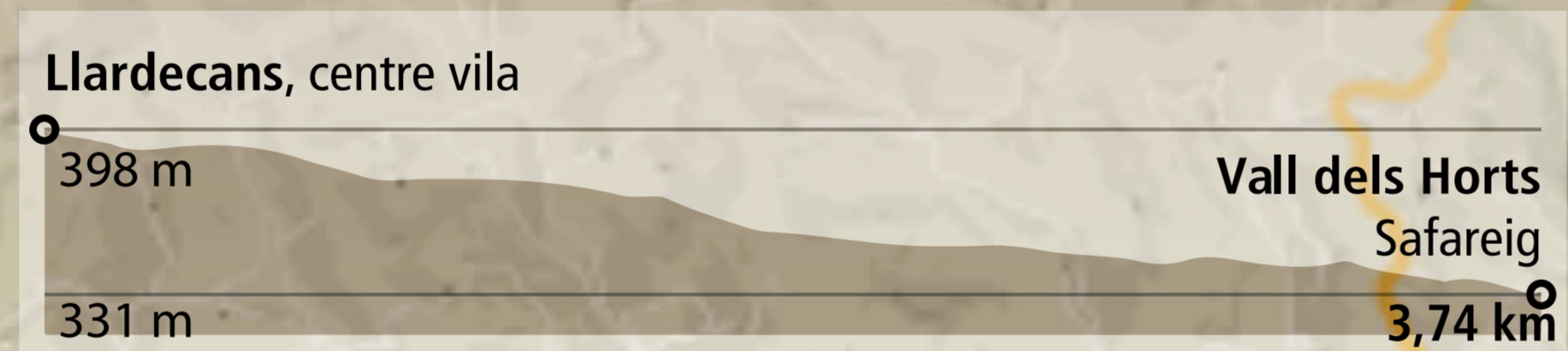
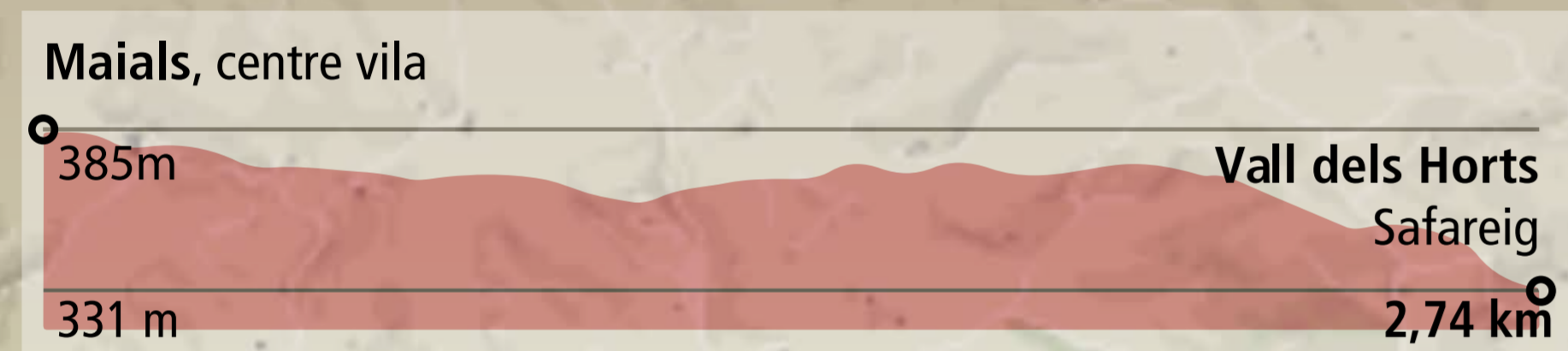
Rentant al riu Segre a prop de les comportes del canal de Serós. La dificultat i la duresa de rentar al riu es reforçen amb la fase d'assecar i mantenir la roba neta a la riba. Aquí la podem veure estesa sobre uns matolls.

Font: Tercer Arxius Fotogràfic de l'Institut d'Estudis Històrics de la Diputació de Lleida.

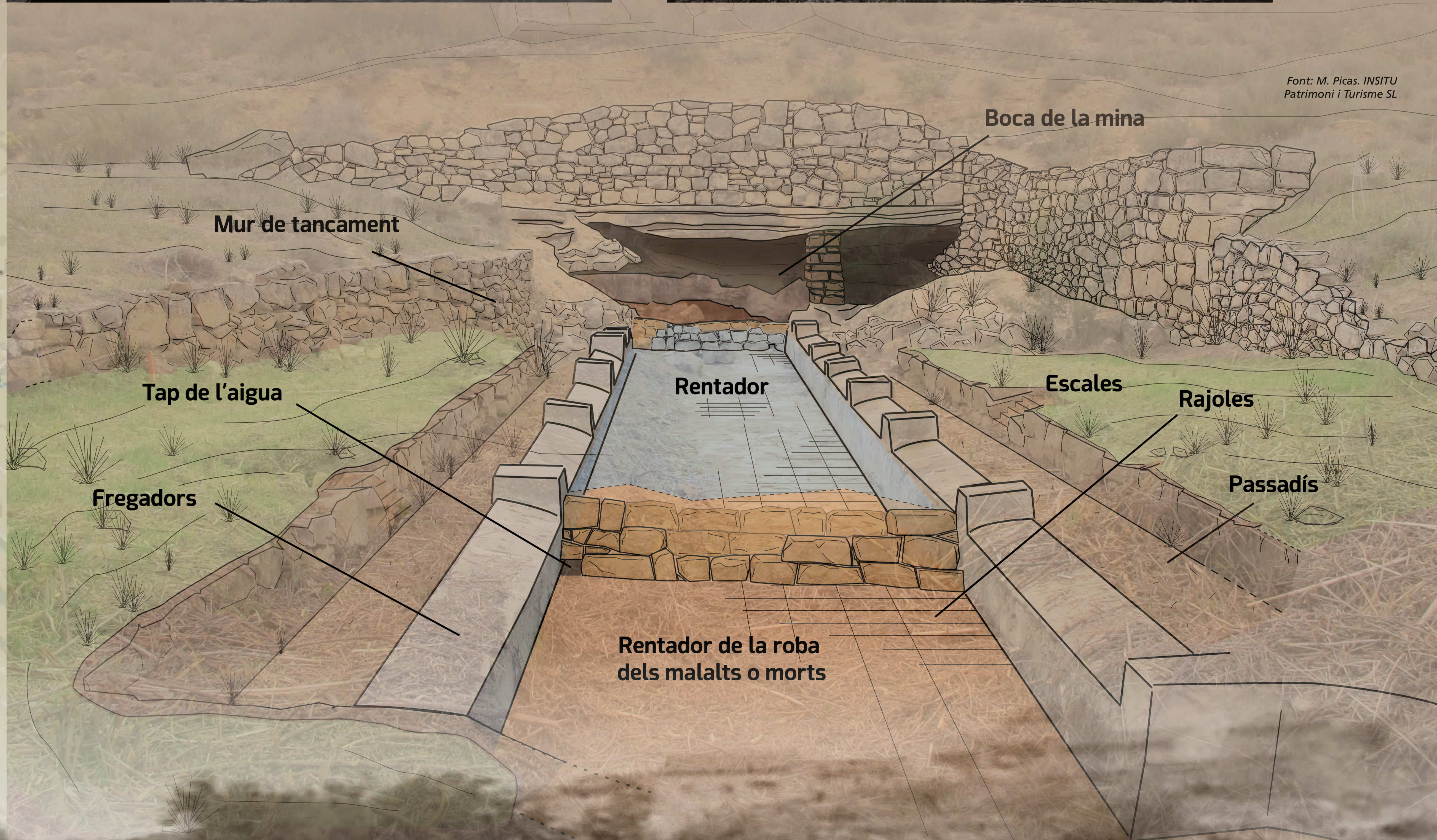
Una alternativa als matolls podria ser qualsevol arbre de la vora del safareig o la sequia, com el cas d'aquest ametller.

Font: Fotografia de Francesc Altimir, Arxius Patrimoni de la Diputació de Lleida.

Recorreguts per arribar al safareig de la Vall dels Horts des de Maials o Llardecans que mostren les dificultats afegides del desplaçament segons distància, desnivell i pes de la càrrega.

Font: INSTITUTE SL

Font: M. Picas, INSTITUTE Patrimoni i Turisme SL

Fotografia de Mrs Lourdes Xirriacs i Mercè Jané Vidal de Torrebesses que il·lustra els records de Maria Bosch i Cinta Garcia.

Arxius Municipals de Torrebesses, imatge recollida a l'Arxius Patrimoni de la Bugada de Rosa Ventolrà Miró (2021).

Mirada contemporània vell món - nou món

29^{PREU}€

Preu d'una
samarreta a
examen

Actualment, observem amb ulls de passat remot l'experiència que s'ha viscut durant segles als nostres pobles; però, realment hem avançat cap a un model millor? Posem el focus en dues situacions:

Igualtat domèstica / empremta mediambiental

17 € (59%) Marge de la botiga
3,61 € (12%) Marge de la marca
3,40 € (12%) Cost dels materials
2,19 € (8%) Cost de transport
1,20 € (4%) Intermediaris
0,27 € (4%) Marge fàbrica, Bangladesh
0,18 € (0,9%) Salari treballadora

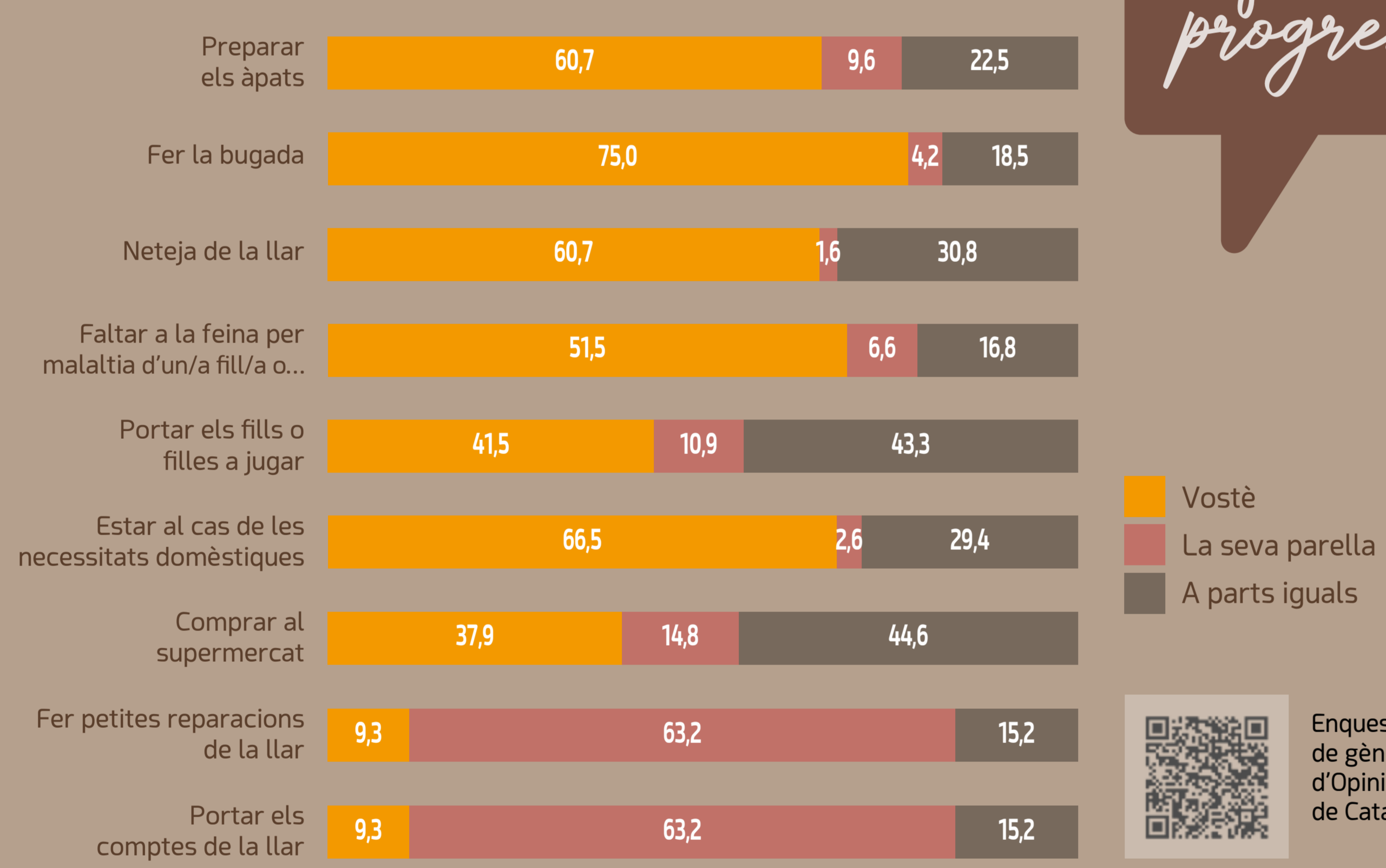
Font: Fair Wear Foundation

Igualtat domèstica: una vella situació

Sovint pensem que el repartiment equitatiu de les tasques domèstiques a les parelles joves ja és una realitat. Les dades, en canvi, no conviden a l'optimisme: més del **60 % dels homes menors de 35 anys que viuen en parella afirmen no fer cap tasca domèstica en solitari**, un 25 % més del que afirmen les dones d'aquesta edat segons el Centre d'Estudis d'Opinió (2021).

La corresponsabilitat familiar és la necessària implicació de tots els membres de la família en el manteniment i l'organització de les tasques domèstiques (neteja, compra, manteniment de la llar, cura i educació dels fills i filles, etc.). Per tant, és un model d'organització basat en el repartiment equitatiu entre els membres d'un mateix grup familiar, d'acord amb les seves possibilitats, de les tasques de la llar de les quals tothom es beneficia i de les quals tothom és responsable.

Repartiment de les tasques domèstiques segons l'enquesta del Centre d'Estudis d'Opinió (2021)

Et sembla que estem progressant?

Enquesta sobre qüestions de gènere. Centre d'Estudis d'Opinió, pàg. 14. Generalitat de Catalunya, març 2021.

Empremta mediambiental: un nou problema

La indústria tèxtil és la segona més contaminant del món, només per darrere de la poderosa indústria petrolera, segons l'ONU. Els càlculs generalistes mostren que la indústria tèxtil i del calçat és responsable de prop del 8 % del total de les emissions de CO₂ a l'atmosfera.

Cal afegir a aquesta empremta mediambiental els elevats consums d'aigua per a la fabricació: es calcula que la producció tèxtil consumeix entorn de 93 milions de metres cúbics d'aigua anuals i que, a la vegada, contamina l'aigua de substàncies químiques durant el procés productiu. A més, s'ha identificat que és la indústria que més contribueix a l'entrada de plàstics a l'oceà. S'estima que prop de mig milió de tones de microfibrilles plàstiques —polièster, niló i acrílics— s'alliberen a l'oceà anualment a través del rentat de roba, amb greus impactes i implicacions sobre el medi ambient i sobre la salut.

Font: campanya Roba Neta www.robaneta.org

Notícia emesa per TV3: «El desert d'Atacama, a Xile, abocador de "Fast Fashion" (35")

Reportatge «Moda basura: la contaminació impensada» (8'28")

Campanya Roba Neta

Reciclatge de roba al Segrià

El reciclatge de roba també es pot afrontar des d'una òptica local. A la ciutat de Lleida i al Segrià, l'entitat principal que s'ocupa d'aquestes tasques és Càritas, a través de la seva plataforma Troballes. Troballes és una empresa d'inserció promoguda per la Fundació Jaume Rubió i Rubió a partir de l'any 2012 amb la finalitat d'ajudar a aconseguir un nivell d'ocupabilitat suficient, a les persones amb especials dificultats per treballar i trobar feina, per tal de desenvolupar-se professionalment de forma autònoma i integrar mitjançant la gestió de la roba vella.

L'èxit de l'experiència i la gran quantitat de kg a gestionar va plantejar una resposta de màxims generant-se la Cooperativa d'àmbit estatal Roba-Re. Un projecte d'inserció sociolaboral que aglutina empreses d'arreu de l'Estat amb tres grans plantes industrials de reciclatge (Barcelona, Madrid i Bilbao) on es transforma la roba en fil. **Ara com ara tota la roba recollida a la comarca que no es pot aprofitar o vendre en botigues de segona mà, es recicla gairebé tota a la planta de Barcelona.**

Residus de roba reciclada en cada municipi. Any 2021

